

Några reflexioner rörande kumulation enligt 19 § 3 mom

Av advokaten Wilh. Penser

19 § 3 mom AGL stadgas:

”Har givare förbehållit sig nyttjanderätten eller rätt till ränta, avkomst eller annan förmån av bortgiven egendom, skall, ändå ett sådant förbehåll icke föranlett beskattningens uppskjutande, vid tillämpning av denna paragraf så anses som om skattskyldighet inträtt först då den givaren förbehållna rättigheten upphörde.”

Bestämmelsen är ett undantag från principen, att det är tidpunkten för skattskyldighetens inträde som avgör, om förvärvet har skett inom den sammanläggningstid 10 år, som stadgas i 19 § 1 mom AGL.

Stadgandet i 19 § 3 mom AGL gäller med tillämpning jämväl av 36 § AGL bl a i det fall, att gåva har skett och beskattas enligt 6 § 2:a st AGL, d v s. givaren har lämnat en gåva och förbehållit sig nyttjanderätten till den under sin livstid; samtidigt har gåvotagaren erhållit annan egendom, vars värde uppgår till mer än tre gånger den skatt, som belöper å sammanlagda värdet av ägarens förvärv, därvid nyttjanderättens värde frånräknats.¹

Bestämmelsen i 19 § 3 mom AGL syftar till att motverka, att gåva av nämnt slag skall kunna lämnas och hindra att gåvoskatt ej skall kunna uttagas med full progression. Det skall framhållas, att sammanläggningen skall ske med den obelastade rättighetens värde vid tidpunkten för förbehållets upphörande.²

Ämnet har bl a behandlats av Bratt-Fogelklou-Nordell: ”Skatt på arv och skatt på gåva” (i forts Bratt m fl) som har belyst läget med ett exempel, vilket här skall återges³:

”En person har år 1962 skänkt sin vuxne son dels en fastighet med förbehåll

¹ Jfr Englund: Beskattning av arv och gåva, 5:e uppl, sid 38 o.ff. och Englund: Valet mellan omedelbar och framskjuten beskattning, SvSkT 1965, sid 4 o.ff.

² Jfr Englund, a a, sid 125—127. Englund framhåller, att vid sammanläggningen värdet av den belastade egendomen icke skall beräknas till värdet sådant detta en gång faktiskt har tagits till beskattning, vilket vanligtvis betyder, att det förvärv, som skall beskattas, skjutes ytterligare en bit upp på skatteskalan.

³ Bratt m fl 7:de uppl, sid 179; jfr prop 1941:192, sid 189—190 och NJA II 1941, sid 270—277 och 281.

om hela nyttjanderätten under givarens livstid dels förbehållslöst aktier till ett värde av 20 000 kr. Värdet av fastigheten, utöver intecknad gäld, utgjorde därvid 100 000 kr. Efter avdrag av nyttjanderättens kapitaliserade värde utgjorde fastighetsgåvans skattepliktiga nettovärde 60 000 kr. Gåvotagaren beskattades således för sammanlagt 80 000 kr. Gåvoskatten utgjorde 5 090 kr. Aktiegåvan översteg i värde mer än tre gånger detta belopp varigenom förutsättning för omedelbar beskattning också av fastighetsgåvan enligt 6 § 2:a st a) förelåg. Vid givarens frånfälle år 1978 — alltså mer än tio år efter gåvornas lämnande — ärver gåvotagaren 150 000 kr. Fastighetsgåvans värde är då 200 000 kr. Arvsskatt beräknas sålunda: Skatten på 350 000 kr (d v s summan av fastighetsgåvans nyssnämnda värde och arvslotten; aktiegåvan kommer ej alls i fråga för sammanläggning) utgör enligt den år 1970 antagna skalan för klass I — sedan 15 000 kr avräknats som skattefritt (se 28 §) — 92 300 kr. Härifrån avgår skatten å 200 000 kr enligt samma skala med 43 500 kr. Arvsskatten blir följaktligen 48 800 kr, varmed då kan jämföras med skatten å enbart 150 000 kr (arvslotten), som utgör 22 800 kr. (Om gåvan vid sammanläggningen skolat tas upp efter sitt värde år 1962, hade arvsskatten blivit 42 050 kr.)”

Exemplet är här återgivet in extenso, därför att det på ett eklatant sätt är ägnat att belysa en problemställning, som nedan skall upptagas.

Ämnet har även behandlats av Urban Thuresson (1978) ”Om kumulation vid arvs- och gåvobeskattning”⁴.

Antag, att situationen har varit som i det föreliggande exemplet med den skillnaden att gåvan ägt rum 1950, att fastighetens taxeringsvärde då var 1 500 000 kr och intecknad gäld 1 200 000 kr, nyttjanderättens värde 187 650 kr ($5 \times 300\,000 \times 12,41$, givaren — fadern, 50 år, gåvotagaren — sonen, 20 år), och att den obelastade kompletterande gåvans värde var (mer än tre gånger gåvoskatten) 60 000 kronor. Gåvoskatt uttogs 1950 å 172 350 kronor ($300\,000 - 187\,650 + 60\,000$) och blev 16 162 kronor.⁵

Vid givarens frånfälle 1983 är taxeringsvärdet på fastigheten (liksom år 1982) 7 000 000 kr. Årtalen i exemplet är valda med beaktande av att en realistisk bakgrund skall finnas för höjningen av taxeringsvärdet.

Gåvotagaren ärver sedan 525 000 kr efter givaren vid dennes frånfälle 1983. Arvsskatt på 500 000 kr ($525\,000 - 25\,000$ skattefritt avdrag) år 1983 i och för sig 135 000 kr.

Fastighetsgåvans värde 1983 är emellertid 7 000 000 kronor minus intecknad gäld (= gälden vid gåvotillfället, d v s 1 200 000), eller 5 800 000 kronor;

⁴ Thuresson: I avsnittet ”Gåvor med förbehåll — Omedelbar beskattning enligt 6 § 2 st a) AGL, sid 26 o. ff., i forts. Thuresson.

⁵ Thuresson erinrar (not 18, sid 26), att Bratt m fl i det ovan citerade exemplet inte har uppmärksammat, att grundavdrag måste göras från förbehållsgåvan. Härifrån bortses emellertid i den föreliggande artikeln, som närmast är avsedd att belysa andra problem.

vid kumulationen görs ej något avdrag för värdet av avkomsträtten, eftersom värdet av den belastade egendomen skall beräknas till värdet vid dödstillfället och avkomsträtten då ej har något värde. Arvsskatten skall beräknas å det sammanlagda förvärvet (5 800 000 kr + 525 000 kr med beaktande av 25 000 kronorsavdraget) eller sålunda å 6 300 000 kr, med avdrag för gåvoskatten å fastighetsgåvan. Enkelt sammanfattat synes detta betyda, att skatten å arvs-lotten 500 000 kr med hänsyn till progressionen uttages i runt tal efter 65 %.

En ännu större diskrepans uppstår, om i föreliggande fall gåvotagaren är brorson till givaren.

Det må som sagt erinras, att exemplet icke är verklighetsfrämmande. Konkret underlag finns. I stort sett ligger förklaringen däri, att fast egendom av gods-karaktär i flera fall stigit mycket högt i värde, särskilt under det senaste årtiondet, och det synes antagligt, att lagstiftaren har förbisett den inträdande effekten.

Bortsett från detta är det även förståeligt, att utvägar har sökts att förtaga verkan av denna effekt — så mycket mera förståeligt som en generalklausul mot kringgående av skattelag ej här är aktuell.

Bratt m fl erinrar⁶, att anledning föreligger att överväga hurvida ej givaren bör efterge avkastningsförbehållet; därigenom vunnas dels en utgångspunkt för den 10-åriga sammanläggningstiden och dels elimineras högre framtida arvsbeskattning för gåvotagaren på grund av fortsatt värdeökning förvisso ett gott råd. Men det bör beaktas, att gåvoobjektet kan ha stigit i värde under tiden, och därmed har nyttjanderättsvärdet stigit i motsvarande mån och därmed också gåvoskatten på detta värde vid ett avstående (ehuru givarens högre ålder vid den nya eftergiften må verka reducerande).

Då givaren avlider, torde det emellertid för undvikande av kumulation enligt 19 § AGL regelmässigt vara fördelaktigt för gåvotagaren att avstå från arvs-lotten efter denne, och därigenom undvika kumulation, men då måste av naturliga skäl läget vara detta, att en anhörig till gåvotagaren blir tillgodosedd. Att givaren under sin livstid upprättar ett testamentente och utesluter gåvotagaren från arvs-lott efter honom må även vara en betryggande åtgärd att undvika kumulation; även här torde givetvis få förutsättas att gåvotagarens närstående blir tillgodosedda.⁷

Den fortskridande kraftiga inflationen är som sagt en företeelse, som ej torde ha förutsetts och därför ej heller beaktats vid åtskillig tidigare lagstiftning, så ej i det nu föreliggande fallet.⁸

⁶ Bratt m fl, sid 180: Närmast åsyftas dock det fall att givaren endast har förbehållit sig del av avkastningen. Jfr även Thuresson, sid 28—29 (i fall då givaren endast har förbehållit sig del av avkastningen).

⁷ Thuresson, sid 27—28.

⁸ Se även NJA II 1941, sid 276—281, 350—351 och 355—356.

Fråga torde vara, om det ej finns anledning att, när det gäller gåva av fast egendom med givaren bibehållen nyttjanderätt, upphäva bestämmelsen i 19 § 3 mom AGL. Som ett särskilt skäl härför må erinras, att lagstiftaren har visat sig angelägen att i andra avseenden förta verkningarna av arvs- och gåvobeskattningen när det gäller konsekvenserna av de senaste höjningarna av fastighetstaxeringsvärdena.

Enligt 21 § 2 st AGL skall, där jämlikt 19 § AGL skatt skall beräknas efter sammanlagda värdet av skilda förvärv, det tidigare förvärvet uppskattas med hänsyn till förhållandena vid den ifråga om sistnämnda förvärv för varje särskilt fann angivna tiden. Och enligt 22 § 1 mom 2:dra st AGL skall i princip värdet på fast egendom vara nästföregående års taxeringsvärde. Vid kumulation skall sålunda fastighetsgåvans värde i ovan angivna exempel vara 7 000 000 kr.

Enligt 22 § 1 mom 2:dra st AGL skall emellertid fast egendom, som enligt kommunalskattelagen (1928:370) ingår i förvärvskälla inom inkomstlagen jordbruksfastighet eller rörelse, värderas enligt reglerna i 23 § 7 2:dra st, och enligt 42 § 2:dra st AGL gäller motsvarande, då gåva enligt 41 § skall sammanläggas med annan gåva eller med arvs- eller testamentslott. I vad mån påverkar detta läget i det ovan angivna exemplet?

Givaren har haft nyttjanderätten till fastigheten (godset) och brukat denna; den har ingått i hans förvärvskälla jordbruksfastighet. I och med hans frånfälle upphör givarens rätt till fastigheten; den upptages ej i bouppteckningen efter honom. Fastigheten synes rimligen ej kunna ingå i gåvotagarens förvärvskälla. Detta synes innebära att vid en kumulation av gåvotagarens gåvoförvärv av fastigheten med hans arvslott efter givaren vid arvsbeskattningen en nedsättning av taxeringsvärdet för fastigheten enligt bestämmelserna i 23 § F 2:dra st AGL ej synes kunna komma ifråga. Lagrummet må här återges:

”Vid värderingen av förvärvskälla, som enligt kommunalskattelagen (1928:370) ingår i inkomstlagen jordbruksfastighet eller rörelse tillämpas bestämmelserna i 4 § och, med undantag av femte stycket sista meningen, punkt 2 av anvisningarna till 3 och 4 §§ lagen (1947:577) om statlig förmögenhets-skatt.”

Såsom en sammanfattning av den här lämnade framställningen må sägas, att vid tillämpning av 19 § 3 mom AGL i beskattningshänseende fall må inträffa med snudd på pomperipossaeffekt. De må vara sällsynta, men ett initiativ från lagstiftarens sida att eliminera denna effekt må likväl vara att efterlysa. Ett upphörande av bestämmelserna i 19 § 3 mom AGL torde i dagens läge ej innebära något märkbart avbräck för fiscus. Inadvertensen i lagstiftarens strävan att underlätta en ur skattensynpunkt legitim generationsväxling bör även beaktas.